

Framtida strategisk inriktning och utvärdering av VAS

RAPPORT
Framtida strategisk inriktning och utvärdering av
VAS

Beställare:
VAS-rådet

Författare:
Dag Boman

Förord

Stockholmsregionens befolkningstillväxt och klimatförändringarna ger växande utmaningar för vatten- och avloppsförsörjningen. Samtidigt har kraven på hantering av vatten- och avloppsfrågor skärpts under de senaste åren på alla myndighetsnivåer bl a genom EU:s *Vattendirektiv* och genom östersjöländernas överenskommelse om *Baltic Sea Action Plan*.

Syftet med rapporten *Framtida strategisk inriktning och utvärdering av VAS* är att få fram ett underlag för att utforma en framtida strategisk inriktning för hur VAS-arbetet ska bedrivas till största möjliga nytta för kommunerna och de kommunala bolagen.

Projektet har haft två övergripande frågeställningar. Del ett har varit att utvärdera hittillsvarande verksamhet genom att besvara frågeställningar som berör både inriktning och arbetssätt. Del två har varit att analysera vilken framtida strategisk inriktning som vatten- och avloppssamverkan i Stockholmsregionen bör ha, samt att kartlägga förutsättningarna för att hantera de nya kraven och utmaningarna på kommunal och regional nivå.

Ambitionen är att rapporten *Framtida strategisk inriktning och utvärdering av VAS* ska kunna ligga till grund för en bred diskussion bland förtroendevalda, expertis och allmänhet kring det fortsatta regionala samarbetet i VA-frågor.

Projektet har initierats av Rådet för Vatten- och avloppssamverkan (VAS-rådet) som är ett samarbetsforum för strategiska vatten- och avloppsfrågor i Stockholmsregionen. Arbetet har genomförts av Dag Boman, Capire. Uppdragsgivare har varit VAS-kommittén.

Innehållsförteckning

Förord	3
Innehållsförteckning	4
Sammanfattning	5
1 Inledning	6
1.1 Syfte och Frågeställningar	6
1.2 Studiens genomförande.....	7
1.3 Rapporten.....	7
2 VAS-samarbetet – verksamheten hittills	8
2.1 Bakgrund och motiv för VAS-rådet	8
2.2 Sammansättning av VAS-rådet	8
2.3 Verksamhet	9
2.4 VAS' organisation och resurser	11
2.5 Slutsatser om hittillsvarande verksamhet.....	11
3 Förutsättningar för framtida verksamhet	13
3.1 VA – utmaningar på kort sikt.....	13
3.2 Utmaningar på sikt.....	14
3.3 Befolkningsökning.....	17
3.4 Klimatförändringar	17
3.5 Regelverket ställer krav på kommunerna	19
3.6 Kommunal och regional beredskap.....	22
4 Slutsatser och rekommendationer	24
4.1 Några försiktiga hypoteser	24
4.2 Framtiden för VAS-rådet	24
4.3 Hur komma framåt?	25
Bilaga - Referenser.....	27

Sammanfattning

I verksamhetsplanen för år 2011 beslöt VAS-rådet att bereda frågan om framtida strategisk inriktning för och utvärdering av VAS. Syftet med projektet är att få fram ett underlag för att utforma en framtida strategisk inriktning för hur VAS-arbetet ska bedrivas till största möjliga nytta för kommunerna och de kommunala bolagen.

Hittillsvarande verksamhet

Om VAS-rådets hittillsvarande verksamhet konstateras i rapporten att aktiviteterna har legat i linje med de uppgifter som fastställdes vid starten 2005. Verksamheten har i huvudsak fungerat bra och syftet att öka kunskaperna i storskaliga VA-frågor har uppnåtts. Styrningen av VAS-rådets verksamhet är mindre tydlig liksom den politiska förankringen av verksamheten. Resultatet i förhållande till insatta medel är gott. Det är ett faktum som hänger samman med att deltagarna i arbetet tagit ett stort personligt ansvar. Verksamheten har under tidigare år varit personberoende, men har på senare tid stramats upp genom en mer systematisk projektstyrning.

Utmaningar

I tillgängliga analyser och rapporter ges en samstämmig bild av utmaningarna mot regionens vatten. De mest centrala utmaningar som identifierats är regionens befolkningsökning och klimatförändringarna. Vattenkvaliteten bedöms för närvarande vara god, men bedöms även på kort sikt vara utsatt för hot. Detta bl a i form av ledningsnät, skyddet av Mälaren och läkemedelsrester i vattnet. På sikt finns risker för försämrad vattenkvalitet och strategier för skydd av Mälaren vid höjda vattennivåer i Östersjön efterlyses, liksom för reservvattentäckter. De nationella och internationella regelverken ställer ett flertal krav på kommunerna och gör sig mer och mer gällande.

Rekommendationer

En slutsats i rapporten är att det saknas en tydlig helhetsbild för att bedöma vilka åtgärder som erfordras och när dessa behöver sättas in. Ett avstånd mellan politik och expertis har konstaterats.

Kommunernas förhållningssätt och organisatoriska försättningar skiljer sig åt. I rapporten dras slutsatsen att beredskapen att samlas till gemensamma beslut sannolikt behöver stärkas. Resultatet av studien tyder på att det regionala samarbetet i VA-frågorna behöver utvecklas. I samarbetet är det bl a viktigt att ge utrymme för de mindre kommunernas behov.

Rekommendationen är att VAS-rådet, på uppdrag av KSLs miljö- och samhällsutvecklingsberedning tar fram en konkret politiskt relevant handlingsplan som förankras och beslutas av de enskilda kommunerna. Frågor som bör beröras är bl a

- Ska det regionala samarbetet breddas, t ex att omfatta frågor om vattenförekomster, dagvatten, enskilda avlopp, rör, planering och i så fall i vilka aspekter?
- Om VAS-arbetet ska bli mer operativt, hur ska ett sådant ansvar utformas och organiseras och hur ska det regionala samarbetet komma närmare den politiska beslutsprocessen?

1 Inledning

1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Under de senaste åren har kraven på hantering av vatten- och avloppsfrågor skärpts på alla myndighetsnivåer bl a genom EU:s *Vattendirektiv* och genom östersjöländernas överenskommelse om *Baltic Sea Action Plan*. Parallellt är Stockholmsregionens befolkningsexpansion och behovet av klimatanpassningar växande utmaningar.

I verksamhetsplanen för år 2011 beslöt VAS-rådet på förslag från VAS-kommittén (VASK) att som ett särskilt projekt att bereda frågan om framtida strategisk inriktning för och utvärdering av VAS. Syftet med projektet är att få fram ett underlag för att utforma en framtida strategisk inriktning för hur VAS-arbetet ska bedrivas till största möjliga nytta för kommunerna och de kommunala bolagen.

Frågeställningar

Projektet har haft två övergripande frågeställningar. Del ett har varit att utvärdera hittillsvarande verksamhet. Del två var att analysera vilken framtida strategisk inriktning som vatten- och avloppsamverkan i Stockholmsregionen bör ha.

Del ett har syftat till att besvara följande frågeställningar som berör både inriktning och arbetsätt:

- Vilka *syften, mål och ambitioner* har styrt framväxten av verksamheten?
- Vilken *verksamhet* har bedrivits sedan starten för sex år sedan?
- Vilka *intressenter* har medverkat aktivt i arbetet och vilka faktorer har styrt aktörernas grad av engagemang?
- Har verksamheten legat i linje med *medlemmarnas behov och intressen*?
- Hur har verksamheten *organiserats och styrts* och vilka motiv har legat bakom utformningen av organisationen?
- Hur har *projektverksamheten, materialframtagandet* och *informationsverksamheten* bedrivits?
- Vilka personella och ekonomiska *resurser* har VAS haft att tillgå?

Del två, analysen av VAS framtida strategiska inriktning, har handlat om att kartlägga förutsättningarna för att hantera de nya kraven och utmaningarna på kommunal och regional nivå:

- Vilka är på övergripande nivå de *centrala utmaningar och åtaganden* som påverkar det kommunala ansvaret för VA-frågor och de berörda bolagen i Stockholmsregionen?
- Hur hanteras övergripande *VA-uppdragen på kommunal nivå*? Vilka ambitioner har uttalats? Vilken planering bedrivs? Hur organiseras arbetet?
- Vilket mellankommunalt och regionalt *samarbete* är aktuellt i dag, hur kan behoven komma att förändras framöver och hur ska VAS förhålla sig till det?
- Vilka *förväntningar* finns på samarbetets inriktning och arbetsformer inom ramen för VAS i ett kortare respektive längre tidsperspektiv?
- Vilka *slutsatser* ska VAS dra om framtida strategisk inriktning samt organisation, styrning och resurser?

1.2 STUDIENS GENOMFÖRANDE

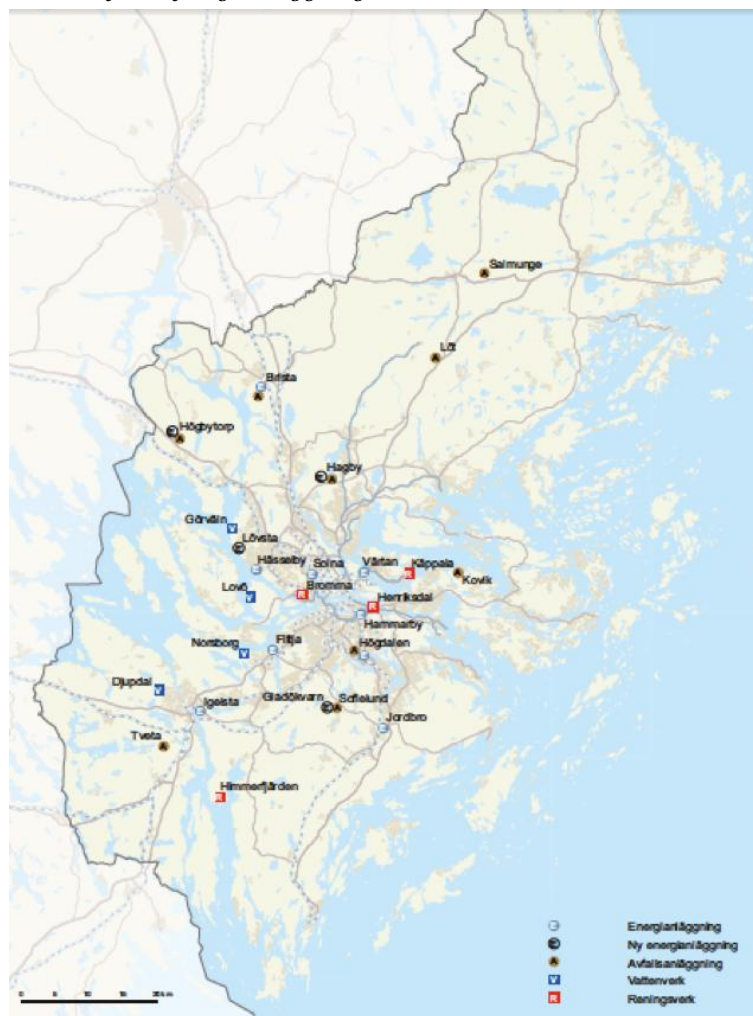
Studien har genomförts genom insamling och analys av rapporter och utredningar som belyser VA-frågorna i Stockholmsregionen och nationellt, genom intervjuer och genom arbetsmöten med VASK. Sammanlagt har ca 20 personer lämnat synpunkter skriftligt eller genom intervjuer. (Intervjupersonerna/uppgiftslämnarna framgår av bilaga.)

Arbetet har bedrivits under perioden maj – november 2011. Arbetet har avrapporterats vid VASKs ordinarie möten i juni och i november. En presentation av utredningen gjordes den 9 november i KSL:s Miljö- och samhällsutvecklingsberedning.

1.3 RAPPORTEN

Rapporten är strukturerad i tre huvudavsnitt. I avsnitt 2 beskrivs och dras slutsatser om VAS-rådets hittillsvarande verksamhet och organisation. Avsnitt 3 kommenterar utmaningar för VA-försörjningen på kort och lång sikt, samt beskriver regelverk, ansvar och roll. I avsnitt 4 återfinns slutsatser och rekommendation avseende VAS-rådets framtida strategiska inriktning.

Tekniska försörjningsanläggningar (Källa RUFSS 2010)

2 VAS-samarbetet – verksamheten hittills

2.1 BAKGRUND OCH MOTIV FÖR VAS-RÅDET

Parallellt med arbetet att ta fram ett miljöhandlingsprogram för Stockholms län¹ hölls under 2003 och början av 2004 ett antal möten mellan kommunala VA-huvudmän, KSL, Regionplane- och trafikkontoret (RTK, numera Tillväxt, miljö och regionplanering – TMR) och Länsstyrelsen. Ett flertal områden där kommunerna skulle kunna samverka identifierades.

I Miljöhandlingsprogrammet uttrycks behovet av att skapa regionala nätverk för *enskilt VA*, ett nätverk för *dagvattenfrågor* samt att inom VAS-rådets ram utveckla samverkan mellan kommuner och deras vattenorganisationer för regionala *storskaliga vatten- och avloppsförsörjningsfrågor*. I Miljöhandlingsprogrammet anges att VAS-rådet ska vara huvudansvarigt för att utarbeta *planer för länets reservvatten- och vattenförsörjning*.

KSLs dåvarande Samhällsbyggnadsberedning beslutade i juni 2004 att bilda ett VAS-råd som ett regionalt gemensamt forum för samverkan kring regionala vatten- och avloppsfrågor. En interimistisk kommitté tog fram ett förslag gällande organisation, ekonomi och verksamhetsinriktning. Detta förankrades sedan på VAS-rådets första möte 9 februari 2005 och fastställdes sedan av KSLs Samhällsbyggnadsberedning 16 mars 2005.

De två övriga nätverken rörande enskilt VA och dagvatten som föreslogs har inte kommit till stånd.

Bland intervjuade medlemmar i VAS-kommittén (VASK) har betonats att ett viktigt motiv för att bilda VAS var att skapa skalfördelar i kunskapsutvecklingsarbetet. VAS skulle bli ett forum för att identifiera behov och att samfinansiera utredningar och analyser till nytta både för medlemmarna i kommittén och för kommuner och myndigheter i länet.

2.2 SAMMANSÄTTNING AV VAS-RÅDET

VAS-rådet är en öppen sammanslutning. Årsmöte genomförs varje år i februari. Målgruppen för årsmötet är ”Politiker och tjänstemän med ansvar inom samhällsbyggnadsområdet”. Vid årsmötena presenteras utredningar och rapporter som framställts året innan och en verksamhetsplan för nästkommande år antas .

VASK har en sammansättning med representanter från länets kommunala VA-ansvariga organisationer. Vissa kommuner representeras via de kommunalförbund, kommunala bolag etc där ansvaret för de strategiska VA-utvecklingsfrågorna har lagts. Dessa har en representant per organisation som de själva utser. För övriga kommuner, det vill säga de som driver dessa frågor i den ordinarie förvaltningen, sker representationen via 2-4 kommunrepresentanter. Dessa väljs av VAS-rådet för en period om 2 år. Dessutom har Regionplanekontoret och Länsstyrelsen vardera en adjungerad representant.

¹ Miljöhandlingsprogram för Stockholms län, Länsstyrelsen i Stockholms län, KSL, RTK, juni 2005

Kommuner/organisationer som varit företrädare i VASK under 2011 är:

Organisationer:

- Käppalaförbundet
- Norrvatten
- Roslagsvatten
- Stockholm Vatten
- SYVAB
- Telge Nät AB
- KSL

Kommuner:

- Haninge kommun
- Norrtälje kommun
- Österåkers kommun
- Värmdö kommun

Adjungerade:

- Länsstyrelsen i Stockholms län
- Tillväxt, Miljö och Regionplanering (TMR) (Fd Regionplanekontoret)

2.3 VERKSAMHET

VAS-rådet i Stockholms län beskrivs på dess egen hemsida (www.vasradet.se) som ”Stockholmsregionens naturliga samarbetsforum för strategiska vatten- och avloppsfrågor. Där träffas såväl politiker som tjänstemän för utbyte av kunskap och erfarenheter i VA-frågor, initiera olika typer av gemensamma insatser samt för att skapa samsyn kring olika strategiska frågor. Arbetet kan tex innebära att klargöra förutsättningar för gemensamma VA-investeringar i regionen eller via utredningar tydliggöra möjligheter och hinder eller att genomföra samlade informationsinsatser.”

Sedan starten 2005 har den storskaliga infrastrukturen utgjort VAS-rådets viktigaste uppgift. Den röda tråden i verksamheten har varit:

- Teknikutvärdering
- Säker vattenförsörjning/reservvatten
- Recipientfaktorer
- Ekonomi och investeringsbehov
- Samband V&A
- Mälaren och
- Östersjön
- Klimatfrågan, som uppges ha kommit in i arbetet på allvar 2010

Rapporter, lägesrapporter och beslutsunderlag

Kärnan i verksamheten har utgjorts av framställning av kunskapsunderlag som publicerats i rapporter och beslutsunderlag. Sedan 2005 har i kronologisk ordning följande rapporter publicerats (rapportnummer):

- Avloppsvattenrening i Stockholms län år 2030
- Finansiering av regionala VA-investeringar - tillsammans eller var för sig
- Skydd av dricksvattentäkter i Stockholms län
- Dagvattenpåverkan i östra Mälaren
- Slamhantering i framtiden - Avfallsrötning vid VA-verken i Stockholms län
- Dricksvattenförekomster i Stockholms län
- Samhällskostnader vid störningar i dricksvattenförsörjningen
- Mälarens värde 40 000 000 000,00
- Rutiner för nödvattendistribution
- Robust och klimatsäkrad dricksvattenförsörjning

VAS-rådet har även publicerat ett PM, Konsekvenser för reningsverken i Stockholmsregionen vid olika nivåer av skärpta reningskrav 2011 (VAS PM) med bilagorna ”Konsekvenser utsläppta mängder” samt ”Undersökningar i Stockholms skärgård 2009”.

Rapporterna återfinns på VAS-rådets hemsida www.vasradet.se.

Verksamhetsplanering

VAS-kommittén (VASK) tar årligen fram förslag till verksamhetsplan med projektbeskrivningar för beslut av VAS-rådet. För varje beslutat projekt tar VASK fram en projektplan och har i de flesta fall även rollen som styrgrupp för projekten.

Planen för 2011 upptar följande projekt:

- Framtida strategisk inriktning för och utvärdering av VAS
- Översyn och uppdatering av VAS-rapport nr:1 (Avloppsvattenrening i Stockholms län år 2030)
- Handledning för framtagande av VA-plan och en kartläggning av hur VA-planer används inom Stockholms län
- Planera utbildningsinsatser för beslutsfattare
- Strategisk planering av länets utnyttjande av rötslam

VAS-rådets beslut ratificeras av KSLs Miljö- och samhällsutvecklingsberedning som också löpande godkänner rapporter och i övrigt fattar beslut som är nödvändiga för att resultatet av verksamheten får genomslag.

2.4 VAS' ORGANISATION OCH RESURSER

VAS-rådets beslut och verksamhetsprogrammets genomförande verkställs av VASK som mellan rådets årsmöten ansvarar för att arbetet löper och tillsätter arbetsgrupper för genomförande av projekten och uppdragen.

KSL har svarat för VAS-rådets och VASK:s sekretariatsfunktion. Till och med 2010 har ansvaret för åtagandena fördelats mellan representanterna i kommittén som på så sätt haft att anlita konsulter eller på annat sätt genomföra de beslutade studierna. Från och med 2011 har arbetet strukturerats med en projektstyrningsmodell.

Den ordinarie årsbudgeten har under de senaste åren varit 300 000 kronor. De ekonomiska medlen används i huvudsak för att finansiera olika studier, tryckning av skrifter och informationsinsatser bl a i samband med VAS-rådets årsmöten. Utöver detta har organisationerna som är representerade i VASK skjutit till egen tid. Det förekommer även att olika projekt delfinansieras utanför den ordinarie budgeten t ex genom bidrag från länsstyrelsen.

Finansieringen baseras på en fördelningsnyckel enligt vilken alla kommuner ska vara med och dela på kostnaderna, direkt eller indirekt. Den indirekta finansieringen sker genom de berörda vattenorganisationerna. Det är sex kommuner som betalar "direkt". Beloppen för dessa kommuner varierar mellan 600 och 8 000 kronor. Vattenorganisationerna, dvs Stockholm Vatten, Roslagsvatten, Norrvatten, Telge, Käppalaverket och SYVAB betalar vardera under 2011 mellan 12 000 och 170 000 kronor per organisation.

2.5 SLUTSATSER OM HITTILLSVARANDE VERKSAMHET VAS-rådets huvuduppgifter

Slutsatsen av genomgången av verksamheten är att VAS-rådet har fungerat bra och fyllt den funktion som avsågs när verksamheten startade. Huvudfunktionen är, såsom framgått, att vara ett forum för regionens storskaliga frågor och bedriva ett gemensamt kunskapsutvecklingsarbete. VAS har även fyllt funktionen att vara en *mötesplats* för politiker och professionella inom området.

Av intervjuerna har framgått att verksamheten nått ett gott *resultat* i relation till målen och att VAS i all huvudsak uppnått syftet att öka kunskaperna i de VA-frågor som samarbetet har omfattat. Det gäller framförallt bland de deltagande aktörerna, men även i viss mån utanför den krets som är representerad i VASK. De rapporter som produceras anses beröra angelägna ämnen och hålla god kvalitet.

Länsstyrelsen, som har ett övergripande myndighetsansvar för det regionala arbetet inom vatten- och miljöområdet, lyfter fram att VAS-rådet spelar en viktig roll som kanal. Det har även pekats på att VAS-rådets arbete har legat till grund för regionutvecklingsprogrammet RUFSS 2010. Däremot är det mindre tydligt om VAS-rådets arbete har haft ett genomslag i den kommunala planeringen, t ex inom översiktsplaneringen. Om så är fallet eller inte uppges hänga samman med hur nära engagerad kommunen varit i VAS-arbetet.

Kritik som framkommit är att VAS-rådet inte i tillräcklig utsträckning verkat för att föra ut resultatet av det egna arbetet.

Styrning av VAS-rådet

Processen kring VAS-rådets verksamhetsplan och verksamhetsberättelse är inte tydlig. Som det ovan har framgått antas plan och berättelse vid VAS-rådets årliga möte och ratificeras sedan av KSLs Miljö- och samhällsutvecklingsberedning. Det kommuniceras inte tydligt vem som är huvudmän för verksamheten. Det är osäkert i vilken mån kommunerna i länet bereder och tar ställning till VASK:s förslag till verksamhetsplan. I denna studie har det inte framkommit något sådant exempel. Det politiska ansvaret för verksamheten blir därför otydligt.

Bland de som intervjuats är synpunkten i allmänhet att de viktigaste intressenterna är företrädare i verksamheten. Många efterlyser dock en ökad medverkan från enskilda kommuner. Det har även nämnts att aktörer såsom Svealands kustvattenvårdsförbund eventuellt kunde associeras, liksom aktörer från övriga län i Mälardalen.

Organisation och genomförande

Det råder konsensus om att VAS-rådet får mycket utträttat för den blygsamma budgeten och den i tid begränsade sekretariatsfunktion som det förfogar över. Ett skäl till denna effektivitet är att de enskilda medlemmarna i VASK har ett stort engagemang. Verksamheten har under tidigare år i hög grad baserats på individuella åtaganden. Det uppges hända att saker har fallit mellan stolarna. Sedan 2011 har en ny projektstyrningsmodell införts, varför sådana problem inte längre torde uppstå.

Det råder även konsensus om att nuvarande resurser inte tillåter en uppväxling av verksamheten.

Synpunkter på en bredare och tyngre roll

Det har vid genomförandet av denna studie framgått att förväntningarna på det regionala samarbetet i VA-frågorna har vuxit. Det finns en tendens uppger många av de intervjuade, att VAS-rådet uppfattas som *”regionens naturliga arena i VA-frågor”*.

Det finns synpunkter att VAS förutom att vara en mötesplats mer aktivt ska driva strategiska VA-frågor och verka för implementering av slutsatser som kommer fram i de rapporter och underlag som VAS tagit fram.

Ett flertal intervjuade skulle vilja se VAS-rådet som den naturliga regionala arenan för länets VA-frågor och t ex kunna agera som kommunernas part/motpart gentemot Länsstyrelsen och vattenmyndigheterna. Det har framkommit tydligt att representanterna i VAS inte anser sig ha mandat att företräda vare sig kommunerna eller vattenorganisationerna. Denna inriktning åskådliggörs av följande citat från en av intervjuerna *”VAS-rådet ska inte fatta några principiella beslut och inte heller driva några processer”*.

Det är även tydligt att arbetet inom VAS-rådet bedrivs på ett visst avstånd från politiken. Det finns ingen naturlig mekanism för hur VAS-rådets rapporter ska behandlas i den politiska processen i kommunerna.

VAS-rådet har även, i enlighet med den inriktning som lades fast initialt, inte ägnat sig åt frågor som rör enskilda avlopp, dagvatten och småskaliga kommunala frågor. Flera intervjuade beklagar att VAS-rådets arbete inte i högre utsträckning fokuserar på de mindre kommunernas behov.

3 Förutsättningar för framtida verksamhet

3.1 VA – UTMANINGAR PÅ KORT SIKT

Av de intervjuer som genomförts i studien framgår att läget för länets VA-försörjning är relativt gott på några års sikt. Samma sak framgår av RUFSS 2010 och de analyser som publicerats av VAS-rådet och länsstyrelsen. Det råder konsensus om att länet har ett bra vatten. Kapaciteten i systemen bedöms vara tillräcklig för närvarande.

Den allmänna bedömningen är att det på kort sikt inte finns några stora överhängande hot riktade mot vare sig dricksvattenkvaliteten eller recipienten. Detta hindrar inte att det finns flera frågor som behöver uppmärksamhet. Några frågor som lyfts upp i intervjuer och i dokumentationen är:

- Delar av de existerande rörledningsnäten bedöms vara i stort behov av förebyggande underhåll och delvis förnyelse. Samtidigt uppges att det saknas en heltäckande bild och kartering av problemets vidd.
- Vissa kommuner får sin enda försörjning via en enda huvudledning. Cirkulationssystem uppges ge bättre kvalitet och en tryggare försörjning.
- Det uppges att avloppsreningen i länet inte lever upp till miljökraven enligt vattendirektivet. Kunskaperna behöver bli bättre om konsekvenserna av att samla allt större mängder avloppsvatten till allt färre och större anläggningar.
- Det uppges att kapaciteten för dagvatten passeras vid större nederbörd och avsmältningar. Bräddningen skapar översvämningar samtidigt som örenat dagvatten riskerar att nå sjöar och vattendrag.
- Även mindre utsläpp och föroreningar, t ex spill av diesel i Mälaren är ett kontinuerligt hot mot vattenkvaliteten vid vattenverken i Mälaren. Det lyfts även fram att det finns risker av mikrobiologiskt art t ex i form av virus i utsläpp av latrin från fritidsbåtar.
- Risker kopplade till läkemedelsanvändning och andra kemikalier uppges vara ett icke tillräckligt kartlagt hot mot människor, djur och växter
- Regionens vattenverk uppges ha teknik som skyddar mot mikroorganismer såsom cryptosporidium, men en ständig uppmärksamhet behövs.

En särskild problematik som tas upp av många intervjuade är att det råder brist på VA-tekniker och ingenjörer vilket skapar oro för fortsatt rekrytering. Det bedöms vara en sårbarhetsfaktor att kompetensen i många kommuner finns samlade på få personer som närmar sig pensionsålder.

Det lyfts även fram att kommunerna borde samordna sina regler, villkor och taxor för enskilda avlopp.

Slutsatser om regionens VA i regionala analyser

I RUFSS 2010 framförs att vatten- och avloppsförsörjningen behöver bli säkrare. Exempel på problematik som lyfts fram är den lokala brist som finns främst i kustområdena och i länets norra delar. I de norra delarna av länet är reservvattentillgången otillräcklig. Hot mot vattenkvaliteten utgörs av övergödning, spår av medicinrester och andra miljögifter².

Den nuvarande kapaciteten är, enligt RUFSS, god i vattenverk, avloppswerk och VA-nät. Beroendet av Mälaren som vattentäkt och av Bornsjön för reservvattenförsörjning lyfts fram som ett riskmoment³.

Det är enligt länsstyrelsen ”en fara i att lita till en enda dricksvattenkälla, både kortsiktigt och långsiktigt. Exempelvis skulle en olycka i den livliga fartygstrafiken på Mälaren kunna orsaka oljeutsläpp som slår ut vattenverk. Vidare har algbloomning under senare år medfört oroväckande gifthalter som vattenverken har svårt att hantera. För några år sedan konstaterade länets parter att beredskapen för sådana händelser var bristfällig och att konsekvenserna snabbt kunde bli allvarliga för hela regionen. Kortsiktigt säkras dricksvattenförsörjningen genom att skydda reservvattentäkter och bygga ut ledningskapaciteten. Långsiktigt reser sig frågan hur länge vi kan lita till Mälaren som dricksvattentäkt.”⁴

Mälarens avrinningsområde (Källa: Länsstyrelsen)

Länsstyrelsen pekar vidare på att stora insatser görs i länet för att minska utsläppen från de enskilda avloppen. Områden där fritidshus omvandlas till permanentboende innebär dock problem särskilt i skärgården. Länsstyrelsen bedömer vidare att insatserna för att minska den återstående och betydande källan till utsläpp av näringsämnen, jordbruket, behöver stärkas⁵.

3.2 UTMANINGAR PÅ SIKT

Det är väldokumenterat att de största framtida utmaningarna mot regionens VA-försörjning utgörs av *befolkningsökningen* och *klimatförändringarna*. I analyserna beskrivs även de *diffusa tillflöden* från lokala avlopputsläpp, jordbruk och dagvattenavrinning i tätorter och längs trafikleder samt utsläppen från de stora reningsverken som ett av de största hoten⁶.

² RUFSS 2010, Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, Regionplanenämnden, R 2010:5 Antagen av landstingsfullmäktige Stockholms läns landsting 2010

³ RUFSS 2010

⁴ Stockholm -Full fart framåt. Länsstyrelsen, 2011

⁵ Dito

⁶ RUFSS 2010

I VAS-rådets rapport "Robust och klimatsäkrad dricksvattenförsörjning i Stockholms län"⁷ beskrivs ett antal strategier som behövs för att säkra VA-försörjningen 2010 – 2100:

- Åtgärder för skydd av vattentäkter
- Åtgärder för anpassning av reningsprocesserna
- Sammankoppling av distributionssystemen
- Förbättrad reservvattenförsörjning
- Strategier för Mälaren vid höjda vattennivåer i Östersjön
- Kompetens och delaktighet
- Uppdaterad kunskap

Det tidsperspektiv som anges i VAS-rapporten är följande:

2010	<i>Enskilt VA kontra utbyggnad VA-system Säker distribution av dricksvatten</i>
2030	<i>Förändrad vattenkvalitet Mälarens nyttjande och prioriteringar</i>
2050	<i>Risk för saltvatteninträngning i Mälaren</i>
2100	<i>Mälaren "söt eller salt"</i>

Särskilda frågor

Mälaren som vattentäkt

Av genomförda intervjuer har det framgått att Mälaren är länets viktigaste vattentäkt och att skyddet av Mälaren är en prioriterad fråga som på sikt blir allt mer angelägen.

Östra Mälaren blev i december 2008 vattenskyddsområde. Det innebär att området får ett bättre skydd mot föroreningar från kringliggande verksamheter och att kvaliteten på dricksvattnet säkras för framtiden. En intervjuad person uttryckte samtidigt att "nuvarande skydd närmast är att beskriva som psykologiskt". Stockholmsregionen ligger längst ned i Mälarens avrinningsområde och vattenkvaliteten påverkas av allt som sker uppströms. Statusen som skyddsområde innebär att krav kan ställas på nyttillkommande verksamheter men inte befintliga. Inom skyddsområdet kan t ex därför inte åtgärder vidtas mot utsläpp från båtar inklusive fritidsbåtar och inte heller befintliga dagvattenutsläpp utan rening eller existerande bräddavloppspunkter.

Av länsstyrelsens dokument liksom i RUFs framgår att vattenkvaliteten i Mälaren har försämrats de senaste åren och ytterligare försämring kan väntas som ett resultat av klimatförändringarna. Pågående och förutspådda klimatförändringar förväntas försämra vattenkvaliteten genom ökad urlakning av humusämnen från skogsmark. Havsni-

⁷ Robust och klimatsäkrad dricksvattenförsörjning i Stockholms län, VAS-rådet, KSL, VAS-rådets rapport nr 10, 2011

våhöjningen kommer år 2100 att ha minskat den genomsnittliga höjdskillnaden mellan Mälaren och Saltsjön till 20 cm, en marginal som genom lågtryck och ostliga vindar allt oftare kommer att innebära att Saltsjön står högre än Mälaren.

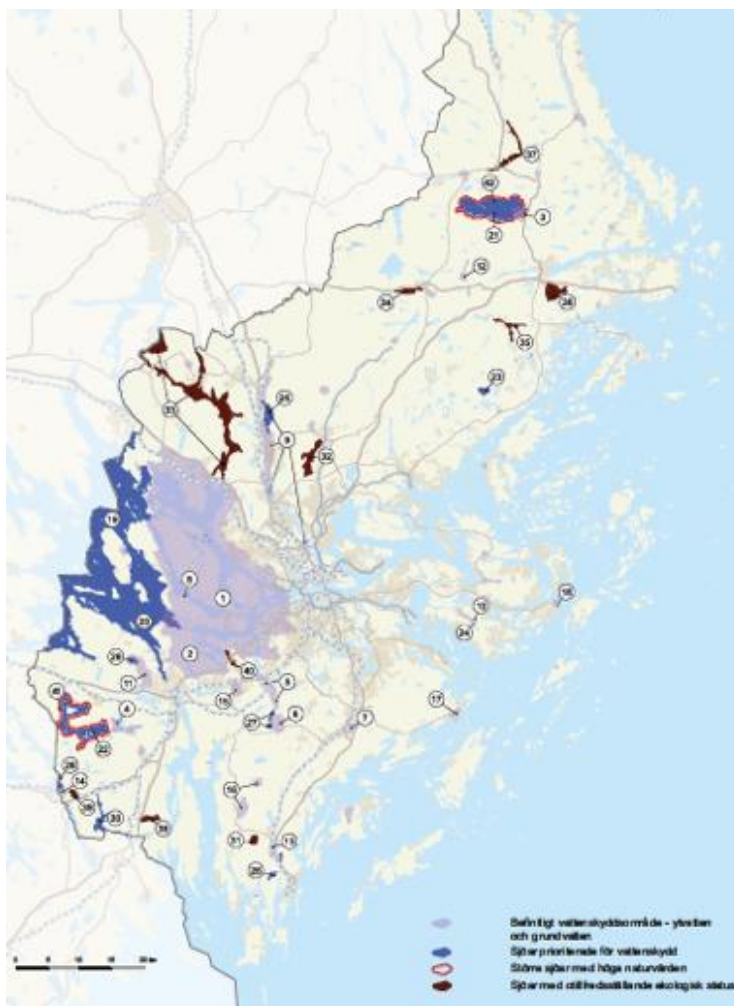
Intervjupersonerna har pekat på behovet att på sikt förbättra rening av ökade humusmängder som förväntas bli ett resultat av klimatförändringarna. Sådana investeringar är mycket kostsamma. Det har även pekats på det latenta problemet med mikroorganismer.

Länsstyrelsen pekar även på att torrare vårar och somrar förväntas minska Mälarens utflöde sommartid. *”Det medför att utflödet från tre av de stora reningsverken, som mynnar strax utanför Djurgården, inte kommer att sköljas ut lika effektivt genom skärgården som nu. Det kan orsaka otillfredsställande vattenkvalitet åtminstone sommartid i inre skärgården.”*⁸

Reservvatten

Reservvattenfrågorna har diskuterats länge i regionen. Av genomförda intervjuer har det framkommit att planerna för utveckling inom detta område behöver bli mer konkreta. Det har även uttryckts att utbyggnaden av reservvattentäkter är ett regionalt ansvar och inte bör läggas på enskilda kommuner.

I RUFSS uttrycks att det är mycket viktigt att regionens dricksvattentäkter får ett utökat skydd. *”Ansvariga aktörer måste säkerställa vattentäkter för nuvarande dricksvattenbehov, för reservvattenförsörjning och som resurs för framtiden. Fler vattenskyddsområden behöver etableras.”*

Vattenskyddsområden och sjöar med särskilt åtgärds- och skyddsbehov (Källa: RUFSS 2010)

⁸ Stockholm - Full fart framåt. Länsstyrelsen, 2011

Ledningsnät

VA-näten bedöms på kort sikt ha tillräcklig kapacitet samtidig som det lokalt behövs kvalitetsförbättringar.

Enligt RUFSS är det avgörande för den framtida VA-försörjningen i vilken utsträckning befolkningen kommer att växa inom redan försörjda områden och i vilken takt dessa områden kommer att kopplas samman och utvidgas⁹.

3.3 BEFOLKNINGSÖKNING

Beräknad procentuell ökning av folkmängden i kommunerna 2010–2020¹⁰

Under åren 2010–2020 beräknas folkmängden i Stockholms län öka från 2 054 000 till 2 402 000 personer - en ökning med 17 procent för hela perioden och en genomsnittlig årlig ökning med 34 800 personer. Fram till och med 2040 förväntas ökningen bli 644 000 personer och regionens befolkning uppgå till 2,7 miljoner.

Alla länets 26 kommuner förväntas öka i folkmängd mellan åren 2010 och 2020. Stockholms kommun ökar med 147 000 till 994 000 invånare. Den största relativa ökningen förväntas ske i Sundbybergs kommun med en ökning på 54 procent på tio år¹¹.

Bakom denna utveckling står att Stockholms län är en av Europas mest framgångsrika regioner. Länet svarar bl a för 63 procent av Sveriges totala befolkningsökning och står för 30 procent av landets BNP¹².

3.4 KLIMATFÖRÄNDRINGAR

Länsstyrelsen har under 2011 publicerat rapporten "Klimat – och sårbarhetsanalys för Stockholms län"¹³. De konsekvenser av klimatförändringarna som har bedömts som mest aktuella för länets VA-försörjning är följande:

⁹ RUFSS 2010

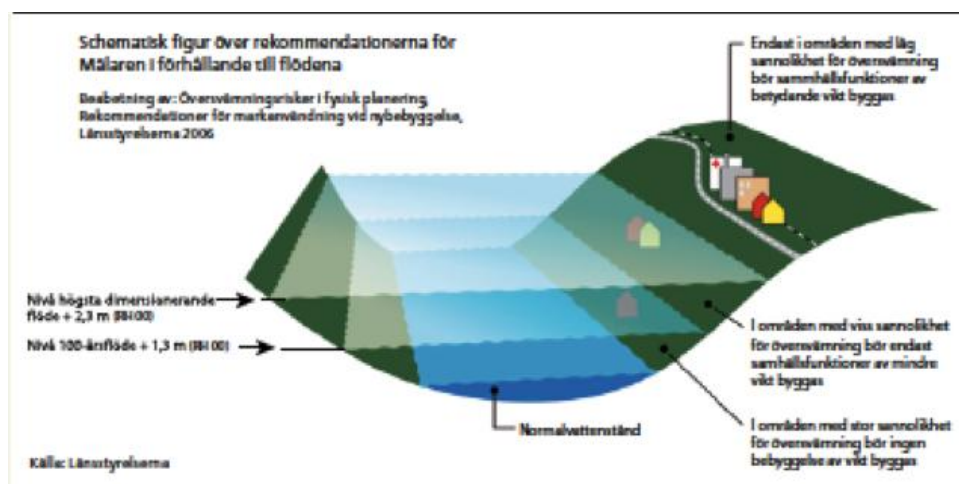
¹⁰ Stockholms län – Huvudrapport Befolkningsprognos 2011–2020, LSF/TMR, 01-08

¹¹ Dito

¹² Stockholm -Full fart framåt. Länsstyrelsen, 2011

- Lokala översvämningsproblem kopplade till skyfall och extrem nederbörd kan öka. Detta ställer ökade krav på dagvattenhantering och hänsynstagande vid fysisk planering.
- Översvämningsrisker från havet ökar med en stigande havsnivå. Detaljerade översvämningskarteringar och en framsynt bebyggelseplanering längs kusten behövs.
- Infrastruktur som planeras långsiktigt behöver redan idag anpassas för ett förändrat klimat, till exempel genom ökad hänsyn till försämrad markstabilitet och översvämningsrisker samt dimensionering för ökad nederbörd och avrinning.
- Ökad temperatur och större variationer i nederbörd och avrinning kan medföra ökad risk för försämrad råvattenkvalitet. Målmedvetet arbete och förstärkt skydd av vatten- och reservvattentäkter behövs för en långsiktigt hållbar dricksvattenförsörjning i länet.

Länsstyrelsen pekar på att genomförandet av anpassningsåtgärder ligger till stor del på länets kommuner. ”Det är därför angeläget att kommunerna utreder anpassningsfrågan mer detaljerat för sitt eget område.”¹⁴

I RUFSS understryks behovet att klimatanpassa den regionala vattenförsörjningen och öka leveranssäkerheten. Det konstateras att riskerna för ras och översvämningsrisker beaktas i bebyggelseplaneringen redan nu. Högre marginaler behövs, främst vid strandnära nybyggnationer.¹⁵

Man bör också, enligt RUFSS, undersöka hur Mälaren kommer att påverkas av klimatförändringarna i ett längre perspektiv. ”Om höjningen av havsnivån blir mer än en halv meter under detta sekel, behöver Mälarens medelvattennivå höjas för att säkerställa den som dricksvattentäkt.”¹⁶

¹³ Stockholm – varmare, blötare, Klimat- och sårbarhetsanalys för Stockholms län, Länsstyrelsen i Stockholms län Rapport 2011:28

¹⁴ Stockholm – varmare, blötare, Länsstyrelsen 2011

¹⁵ RUFSS 2010

¹⁶ RUFSS 2010

På lång sikt måste en robust dricksvattenförsörjning i ett förändrat klimat inkludera en striktare uppföljning av förändrad vattenkvalitet i råvattnet. Processerna i de stora vattenverken måste anpassas, både till den förväntade försämringen av Mälarens vattenkvalitet och till de plötsliga variationer som kan bli följden av extrema väderhändelser.¹⁷

3.5 REGELVERKET STÄLLER KRAV PÅ KOMMUNERNA

De nationella och internationella regelverken bl a i form av miljöbalken, vattendirektivet, Baltic Sea Action Plan, livsmedelslagstiftningen och PBL ställer ett flertal krav på kommunerna och gör sig allt mer gällande.

Vattendirektivet

Inom EU finns det sedan år 2000 ett gemensamt regelverk – vattendirektivet – som ska säkra en god vattenkvalitet i Europas yt- och grundvatten. Direktivet ställer krav på att EU:s medlemsländer arbetar på ett gemensamt sätt med inriktning på att minska föroreningar, främja hållbar vattenanvändning och förbättra tillståndet för vattenberoende ekosystem¹⁸.

Sverige är indelat i fem vattendistrikt. Stockholm ingår i Norra Östersjöns vattendistrikt som sträcker sig från Dalälven i norr till Bråviken i söder och från Kilsbergen i väster till skärgården i öster. År 2027 när vattendirektivet senast ska vara implementerat beräknas Stockholmsregionens befolkningens mängd ha ökat med ytterligare 500 000 personer.

Ansvar för vattendirektivet

Av regelverket följer att ansvaret för genomförandet av vattendirektivet delas av många aktörer, allt från riksdag och regering via vattenmyndigheten, länsstyrelsen och kommunerna till flera andra myndigheter, företag, universitet, vattenvårdsorganisationer och privatpersoner¹⁹.

Kommuner

På lokal nivå vilar ett stort ansvar på kommunerna. De ansvarar för dricksvattenförsörjning, rening av avloppsvatten och miljötillsyn. Kommunerna beslutar också om mark- och vattenanvändning och bebyggelseplanering; frågor med tydliga kopplingar till vattenkvalitet och hållbar vattenanvändning²⁰.

Vattenmyndigheterna

Fem länsstyrelser är utsedda till vattenmyndigheter och ansvarar för beslut och samordning inom sitt respektive vattendistrikt. Varje vattenmyndighet har en vattendelegation vilken är utsedd av regeringen och består av sakkunniga representanter. Delegationen beslutar om större frågor, till exempel miljökvalitetsnormer, åtgärdsprogram och förvaltningsplan.

¹⁷ RUF 2010

¹⁸ www.vattenmyndigheterna.se

¹⁹ <http://www.vattenmyndigheterna.se/Sv/om-vattenmyndigheterna/organisation/Pages/default.aspx>

²⁰ <http://www.vattenmyndigheterna.se/Sv/om-vattenmyndigheterna/organisation/Pages/default.aspx>

Vattenmyndighetens roll är framförallt samordnande. Samordningsansvaret berör det egna vattendistriktet men också nationellt genom att se till att samtliga intressenter arbetar mot samma mål.

Länsstyrelserna

Länsstyrelsen har det övergripande ansvaret för det regionala arbetet inom vatten- och miljöområdet. Länsstyrelsens uppgift är bland annat att övervaka tillståndet i länets vatten och att utöva tillsyn över verksamheter med koppling till vatten, till exempel vattenkraftverk och industrier med utsläpp till vatten. Arbetet ska ske i dialog med kommuner och lokala vattenintressenter.

Länsstyrelsen har även till uppgift att hjälpa vattenmyndigheten med att genomföra vattendirektivet. De sköter en stor del av det operativa arbetet, det vill säga bedömer vattnets status, samtalar med verksamhetsutövare, tar fram förslag till åtgärder med mera. De ska, tillsammans med vattenmyndigheterna, ta fram kunskapsunderlag och lämna förslag till miljö kvalitetsnormer, övervakningsprogram och åtgärdsprogram för alla avrinningsområden²¹.

Myndigheter

Myndigheter på nationell nivå som Naturvårdsverket och Sveriges geologiska undersökning (SGU) tar fram föreskrifter och ger vägledning. Även andra myndigheter har ansvar för frågor som påverkar vattenförvaltningen, till exempel Jordbruksverket, Livsmedelsverket, Boverket och SMHI²².

Övriga organisationer

Forskningsinstitut, högskolor och universitet förväntas bidra med kunskap. Frivilliga sammanslutningar som vattenvårdsförbund och vattenråd deltar i arbetet med vattenförvaltningen och bidrar med kunskap om lokala förhållanden. Privata företag med verksamhet som påverkar vattnet, till exempel industrier, lantbruk och skogsbruk, ska enligt reglerna ta sin del av ansvaret²³.

Miljö kvalitetsnormer

Vattendirektivet omfattar alla sjöar, vattendrag, kust- och grundvatten över en nedre storleksgräns. Dessa kallas för vattenförekomster. En miljö kvalitetsnorm uttrycker den kvalitet en vattenförekomst ska ha vid en viss tidpunkt. Det övergripande målet är att alla vattenförekomster ska ha god vattenstatus år 2015, eller senast till år 2027²⁴.

Vattenmyndigheterna har tagit fram åtgärdsprogram för varje vattendistrikt som redovisar vad kommuner och myndigheter behöver göra för att distriktets vatten ska uppnå miljö kvalitetsnormerna. Fördjupade beskrivningar av åtgärdsbehov för olika vattenförekomster håller på att utarbetas.

²¹ <http://www.vattenmyndigheterna.se/Sv/om-vattenmyndigheterna/organisation/lansstyrelsen/Pages/default.aspx>

²² Dito

²³ Dito

²⁴ Dito

Åtgärdsprogram för Norra Östersjöns vattendistrikt 2009 – 2015

Vattenmyndigheten för Norra Östersjöns vattendistrikt har fastställt ett åtgärdsprogram för distriktet. Syftet med åtgärdsprogrammet är att se till att miljökvalitetsnormerna för vattendistriktets vattenförekomster uppfylls. Av åtgärdsprogrammet framgår det vilka åtgärder som behöver vidtas, samt tidpunkt och myndighet eller kommun som behöver vidta respektive åtgärd. Åtgärderna omfattar såväl styrmedel, fysiska åtgärder, planeringsunderlag som stödjande insatser för att uppnå en effektiv vattenförvaltning²⁵.

Baltic Sea Action Plan

Aktionsplanen för Östersjön (BSAP), som utarbetats inom ramen för HELCOM, är ett gemensamt program för länderna vid Östersjön för att återställa en god ekologisk status i Östersjöns marina miljö till år 2021. Strategin beskrivs som ett viktigt steg för att bekämpa den pågående försämringen av miljön orsakad av mänskliga aktiviteter. Programmet har formulerats i en process som omfattar ett stort antal intressenter i form av nationella regeringar, företag och industrier, ideella organisationer och enskilda individer både inom den offentliga och privata sektorn²⁶.

Sveriges åtaganden i Baltic Sea Action Plan

Den största utmaningen i BSAP är, enligt naturvårdsverket, att minska belastningen av näringsämnen. Sverige ska enligt den preliminära bördefördelningen minska sin belastning av kväve med ca 21 000 ton och av fosfor med ca 290 ton. Kraftfulla åtgärder som krävs för att rädda Östersjön är skydds zoner kring odlingsmark i nitratkänsliga områden, strängare regler för spridning av stallgödsel och reningsutrustning på passagerarfärjor²⁷.

Ansvar för BSAP vilar för flertalet åtgärder som utpekats på statliga verk såsom fiskeriverket, jordbruksverket och naturvårdsverket. De åtgärder som identifieras inom ramen för BSAP ska införlivas i vattenmyndigheternas åtgärdsprogram.

Enligt naturvårdsverket har kommunerna ett utpekad ansvar i BSAP bl a för att:

- Inventera och bedöma riskerna av äldre avfallsupplag genom kraven i föreskrift om kommunal avfallsplan.
- Förbättra behandlingen av enskilda avlopp²⁸.

Ansvar för dricksvatten²⁹

Enligt livsmedelslagstiftningen är det den som producerar eller tillhandahåller ett livsmedel som är ansvarig för att livsmedlet är säkert och uppfyller myndigheternas krav. När det gäller dricksvatten är det alltså den som producerar dricksvatten eller

²⁵ Åtgärdsprogram för Norra Östersjöns vattendistrikt 2009 – 2015, Länsstyrelsen Västmanlands län, 2009

²⁶ www.helcom.fi

²⁷ Sveriges åtaganden i Baltic Sea Action Plan, Naturvårdsverket, 2008

²⁸ Dito

²⁹ <http://www.slv.se/sv/grupp1/Dricksvatten/Test-Aktorer-och-ansvar/>

förser konsumenterna med dricksvatten via ett ledningsnät, som ska uppfylla kraven i föreskrifter om dricksvatten³⁰.

Kommunerna ansvarar för så kallat allmänt dricksvatten, normalt i form av den storskaliga produktionen och distributionen. I en del kommuner är drift och underhåll av vattenverk och ledningsnät utlagda på entreprenad.

Kommunerna har, med stöd av länsstyrelsen, ansvar för den övergripande planeringen för hur mark- och vattenresurserna ska användas. Plan- och bygglagen (PBL) ger ramar för detta. I kommunens översiktsplan visas hur framtida bebyggelse, lokalisering av verksamheter och utveckling av trafikstråk är planerade. Utnyttjandet av marken för bebyggelse måste där vägas mot bland annat tillgång till och skydd av vattenresurserna³¹.

Svenskt Vatten är branschorganisation för de kommunala dricksvattenproducenterna.

3.6 KOMMUNAL OCH REGIONAL BEREDSKAP

Kommunerna - några iakttagelser

Det har ingått i studien att belysa vilken planering som bedrivs i kommunerna vad gäller utmaningarna för vattenkvaliteten. Studien har endast omfattat en mindre andel av kommunerna varför nedanstående iakttagelser ska tolkas med försiktighet.

De viktigaste iakttagelserna som gjorts i studien är:

- Det varierar stort från kommun till kommun hur VA-frågorna är organiserade. I några kommuner är området väl samlat både politiskt och tjänstemannamässigt. Vanligen är dock vatten- och avloppsfrågorna uppdelade på flera politiska nämnder och förvaltningar, t ex miljö, teknik och i viss mån stadsplanering. En genomgång av samtliga kommuners hemsidor i länet antyder att knappt hälften av kommunerna har en befattningshavare med titeln VA-chef.
- Många av de ”stora” frågorna har ”överlåtits” till bolagen/vattenorganisationerna såsom SYVAB, Käppala-förbundet, Norrvatten, Stockholm Vatten och Roslagsvatten. Kommunernas egen bemanning av expertis har logiskt sett minskat i samma mån.
- Det förekommer tjänstemannasamarbete i en mängd olika nätverk som kan vara delregionala och/eller nationella. Relativt få kommuner deltar aktivt i VAS-arbetet.
- Exempel på frågor som kommunerna fokuserar på är:
 - Tillsyn och enskilda avlopp
 - Klimatfrågorna har uppmärksamhet i den fysiska planeringen
- VA-planer på gång i de kommuner som kontaktats. I nuläget har det inte varit möjligt att få en samlad bild av kommunernas åtgärder för att förverkliga vattendirektivet.

³⁰ Livsmedelsverkets föreskrifter (2001:30) om dricksvatten

³¹ Livsmedelsverkets föreskrifter (2001:30) om dricksvatten

- Kommunerna rapporterar att status och kvalitet avseende VA-näten och dagvattenfrågorna har punktvisa svagheter.

En samlad iakttagelse är att "det lokala" dominerar kommunernas arbete med VA-frågor. Det är mindre tydligt var och hur de större strategiska frågorna och utmaningarna avseende VA diskuteras.

Vidstående karta över Mälardalen visar hur kommunerna svarat på Vattenmyndighetens fråga "Har kommunen någon form av vatten- och avloppsvattenplan?"³² (Siffrorna avser hela landet.) I Stockholms län är det 12 kommuner som svarat nej eller inte svarat alls.

	Ja (56 st)
	Ja/Nej (1 st)
	Nej (145 st)
	Ej svarat (88 st)

Regional beredskap

Såsom framgår av avsnitt 3 i denna rapport finns bland många aktörer en efterfrågan på en starkare regional samordning.

Exempel på frågor som varit uppe för diskussion på regional nivå är beredskapen om den omfattande fartygstrafiken på Mälaren skulle kunna orsaka oljeutsläpp som slår ut vattenverk. Vidare har algblomning under senare år medfört oroväckande gifthalter som vattenverken har svårt att hantera. Dessa frågor har hanterats genom att Mälaren numera utgör ett vattenskyddsområde³³.

I RUFSS 2010 framförs att för att skyddet av vattentäkter ska fungera fordras en bredare medvetenhet hos allmänheten om vattnets värde, vattenförsörjningens villkor och dess beroende av naturens förutsättningar. En regional samordning av information kan bidra till detta³⁴.

I RUFSS 2010 uttrycks vidare att det etablerade regionala samarbetet på vatten- och VA-området är viktigt i det fortsatta arbetet med att minska riskerna för förorening av regionens dricksvattenresurser. Arbetet bör därför enligt RUFSS koncentreras på att komplettera länsstyrelsens och vattenmyndighetens arbete inom ramen för EG:s ramdirektiv för vatten.

*"Om de kommunala vattenförsörjningsplanerna kompletteras och blir kommuntäckande vatten- och avloppsvattenplaner, kan arbetet samordnas med näraliggande uppgifter. Det ökar kommunernas möjligheter att avsätta tillräckliga resurser. Avstämde åtgärder bör genomföras för att uppnå en uthållig vattenförsörjning, med en god vattenstatus och hög vattenkvalitet i alla dricksvattentäkter. I planerna ingår även att minska de övergödande utsläppen från enskilda avlopp i omvandlingsområden till Mälaren och Östersjön."*³⁵

³² Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram 2009-2015 - Sammanställning av myndigheters och kommuners

genomförda åtgärder 2010, Vattenmyndigheterna 2011-09-05.

³³ Stockholm – Full fart framåt, Länsstyrelsen 2011

³⁴ RUFSS 2010, Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, Regionplanenämnden, R 2010:5 Antagen av landstingsfullmäktige Stockholms läns landsting 2010

³⁵ Dito

4 Slutsatser och rekommendationer

4.1 NÅGRA FÖRSIKTIGA HYPOTESER

Tydliga utmaningar

En samlad bild av den information som framkommit i denna studie är att vattnet i Stockholmsregionen i dag har god kvalitet. På regional nivå är kapaciteten tillräcklig.

Redan på kort sikt finns dock vissa hot som kan få svåröverskådliga konsekvenser. Exempel på sådant har lyfts fram i avsnitt 3.1 ovan. En fråga av större dignitet redan på kort sikt kan vara skyddet av Mälaren som dricksvattentäkt.

I huvudsak ligger riskerna och utmaningarna som identifierats ett antal år framåt i tiden. Det råder konsensus mellan myndigheter och expertis om vilka utmaningarna är och vilka huvudstrategierna borde vara. Det finns dock många osäkerheter bl a om tidsperspektivet i förändringarna liksom vilka åtgärder som behöver göras och hur de ska dimensioneras och prioriteras. För lekmän är det svårt att få en helhetsbild och bedöma vilka beslut som erfordras.

Beredskapen behöver stärkas

En nyckelfråga är regionens *beredskap* att proaktivt hantera de utmaningar som uppmärksammas. En slutsats av denna studie är att beredskapen att samlas till gemensamma strategiska beslut i regionen sannolikt behöver stärkas.

I regionen finns mycket god kompetens bland myndigheter och framförallt vattenorganisationerna, men den är spridd på många händer.

Balansen mellan enskilt kommunalt och gemensamt ansvar är otydlig, t ex i fråga om arbetet med reservvatten.

Mälaren beskrivs samstämmigt som den mest centrala frågan och har påverkan på det stora flertalet av alla individer som bor i regionen. Det har framgått i studien att samarbete för att skydda kvaliteten i Mälarens vatten upplevs som tungrott och långsamt.

Studiens resultat visar att det finns ett avstånd mellan politik och expertis. Frågorna har i många kommuner organiserats så att de sällan kommer upp för politisk behandling. Ett ökat deltagande från de politiska församlingarnas sida liksom generellt från det civila samhället utgör en grundförutsättning för att kunna stärka beredskapen.

4.2 FRAMTIDEN FÖR VAS-RÅDET

I studien har ställts frågor om förväntningar på det framtida VAS-samarbetet. Ett stort antal aktörer har efterfrågat en ökad tyngd i samarbetet. Samtidigt finns röster, framförallt på lokal nivå som ställer sig frågande inför detta och i stället vill se en förstärkning av delregionalt samarbete eftersom det upplevs som mer konkret.

Synpunkter som kommit fram är bl a

Om styrning av VAS-rådet

- Tyngre kommunal medverkan behövs
- Den politiska dimensionen behöver bli tydligare
- VAS bör om möjligt få en tydligare projektorganisation och det politiska ansvaret för verksamheten bli tydligare
- Nödvändiga ekonomiska resurser behöver tas fram
- Mälardalen behöver på något sätt associeras till samarbetet

Om verksamhetens innehåll och genomförande

- VAS-samarbetet behöver övergå i något mer operativt
- Det regionala arbetet behöver breddas (planering, dagvatten, enskilda avlopp)
- Strategier och framtida investeringsbehov behöver klargöras av VAS
- Informationen från VAS behöver förbättras
- De mindre kommunernas behov behöver tillgodoses bättre

4.3 HUR KOMMA FRAMÅT?

Både bland de som medverkar i VAS och inte gör det kommer synpunkten att samverkan i VA-frågorna behöver förstärkas. Även länsstyrelsen spelar en central roll i detta sammanhang.

Beslutsberedskap för att ta ställning till om, när och hur arbetet bör förstärkas finns inte idag. Det har varit tydligt bland de som medverkat i studien att mandatet att utveckla VAS måste komma från kommunerna och är en politisk fråga. En slutsats är vidare att det inte är helt tydligt vilka uppgifterna för ett eventuellt förstärkt VAS-samarbete ska vara.

Arbetshypotes

Rekommendationen är att VAS-rådet, på uppdrag av KSLs miljö- och samhällsutvecklingsberedning anslår ett par år för att ta fram en helhetsbild av situationen för VA-försörjning och en konkret politiskt relevant handlingsplan som förankras och beslutas av de enskilda kommunerna.

Rekommendationen är vidare att detta arbete bör ske i en något breddad krets så att de lokala kommunala frågorna får utrymme, liksom enskilda avlopp och dagvatten. Mälarperspektivet är likaså centralt. Förslagsvis tillsätts även en för kommunerna representativ politisk referensgrupp som följer arbetsprocessen med handlingsplanen.

Några konkreta frågor för det regionala VA-samarbetet är:

- Ska det regionala samarbetet breddas, t ex att omfatta frågor om vattenförekomster, dagvatten, enskilda avlopp, rör, planering och i så fall i vilka aspekter?
- Om VAS-arbetet ska bli mer operativt, hur ska ett sådant ansvar utformas och organiseras?
- Hur ska det regionala samarbetet komma närmare den politiska beslutsprocessen?
- Hur ska organisation/styrning/resurser för en högre ambition utformas?

Det är viktigt att syfte och innehåll fastställs innan de organisatoriska frågorna kommer upp för avgörande. Under arbetsprocessen har framkommit att ett breddat och utökat mandat för VAS-samarbete kan organiseras på många olika sätt. En viktig utgångspunkt är att slå vakt om det fruktbara samarbete som hittills har bedrivits beträffande de ”storskaliga” frågorna.

Bilaga - Referenser

Intervjupersoner/uppgiftslämnare i studien är

Jacob Aldrin, Telge Energi/VASK

Jessica Andersson, Tillväxt, miljö och regionplanering

Maj-Lis Bergqvist, Länsstyrelsen

Anders Ekegren, Miljö- och samhällsutvecklingsberedningen

Majken Elfström, Värmdö kommun

Per Eriksson, Norrvatten

Mats Falås, Ekerö kommun

Thomas Fredriksson, KSL

Nina Lans, Vallentuna kommun

Anders Lind, Svenskt Vatten

Anders Lindh, Nacka kommun

Mikael Magnusson, Miljö- och samhällsutvecklingsberedningen

Ulf Mohlander, Miljöförvaltningen, Stockholms (skriftliga synpunkter)

Torsten Palmgren, Käppalaverket

Anna Sundén, Järfälla kommun

Christer Törneke, Tyréns

Ullrika Wallin Pudas, KSL

Anna Winnersjö, Vallentuna kommun

Andreas Öryd, Vallentuna kommun

Utöver dessa personer har VASK i sin helhet bidragit till studien vid flera möten och sammankomster.

Rapporter som legat till grund för analys och slutsatser framgår av löpande fotnotsverk.

VAS-rådets rapportserie

ISSN 1653-8870

TIDIGARE UTGIVNA RAPPORTER

VAS-rådets rapport nr 1 Avloppsvattenrening i Stockholms län år 2030 - en översiktlig studie av hinder samt möjliga vägar framåt	2006
VAS-rådets rapport nr 2 Finansiering av regionala VA-investeringar – tillsammans eller var för sig?	2007
VAS-rådets rapport nr 3 Skydd av dricksvattentäkter i Stockholms län –Möjligheter och svårigheter	2007
VAS-rådets rapport nr 4 Dag- och bräddvattenpåverkan på dricksvattenproduktion i östra Mälaren	2008
VAS-rådets rapport nr 5 Slamhantering i framtiden – Avfallsrötning vid VA-verken i Stockholms län	2008
VAS-rådets rapport nr 6 Dricksvattenförekomster i Stockholms län – Prioriteringar för långsiktigt skydd	2009
VAS-rådets rapport nr 7 Samhällskostnader vid störningar i dricksvattenförsörjningen	2009
VAS-rådets rapport nr 8 Mälarens värde 40 000 000 000,00	2009
VAS-rådets rapport nr 9 Rutiner för nödvattendistribution	2010
VAS-rådets rapport nr 10 Robust- och klimatsäkrad dricksvattenförsörjning i Stockholms län	2011

VAS-rådets rapportserie ISSN 1653-8870 finns i:

- pdf-format på www.vasradet.se
- Tryckt format på Kommunförbundet Stockholms Län, Box 38145,
100 64 STOCKHOLM, tel 08-615 94 00

VAS-rådet

VAS-rådet bildades 2005 och är ett gemensamt forum för regional samverkan kring vatten- och avloppsfrågor i Stockholms län.

VAS-kommittén är rådets arbetsgrupp som jobbar med planering, löpande frågor och implementering. Kommittén bemannas av tjänstemän från Stockholms läns kommuner, Stockholm Vatten AB, Norrvatten, Käppalaförbundet, SYVAB, Roslagsvatten AB, Telge Energi AB, Kommunförbundet Stockholms Län, Länsstyrelsen i Stockholms län samt landstingets Regionplane- och trafikkontor.

KSL är administrativt hemvist för VAS-rådet och dess kommitté.

Rådets syfte

- Att vara Stockholmsregionens naturliga samarbetsforum för strategiska vatten- och avloppsfrågor
- Att vara en mötesplats mellan tjänstemän för utbyte av kunskap och erfarenheter i VA-frågor
- Att vara en arena för genomförande av gemensamma insatser, till exempel utredningar och information
- Att vara politisk förankring på kommunal och regional nivå

VAS-rådets rapporter
ISSN 1653-8870